

אבני משה

תרומת איברים

גדולה בפוסקים מתי לקבוע את שעת המוות ויתבארו הדברים בעזרת השם לקמן.

כיום רק אחוז אחד מהנפטרים כשירים לתרום איברים משום שצריך שיהיו הנפטרים בריאים דהיינו שמתו ממוות פתאומי כגון תאונות דרכים וכו' שהאיברים יהיו ראויים להשתלה. וגם משום שצריך את הסכמת בני המשפחה וקשה להשיג הסכמת כולם תוך שעות ספורות.

בשל כך ישנם מדינות המאפשרות לחתום על מסמך מחיים "כרטיס אדי" שבו האדם מצהיר שהוא מעוניין לתרום איבריו אחר "מוות מוחי" וישנם מדינות המניחות שכל אדם מעוניין לתרום איבריו ומי שלא מעוניין צריך להתנגד מראש.

האתיקה הרפואית כיום היא שאדם הוא בעלים על גופו גם אחר מות, ולכן אסור ליטול איברים מגופו ללא הסכמתו למעט מדינת סין שבה הנוהל ליקח איברים מאסירים מתים או שהתחייבו מיתה.

אם כל זה כיום העולם הרפואי אינו רואה שום בעיה ליקח איברים אם ישנה הסכמתו או הסכמת בני משפחתו של הנפטר, ורואים ב"מוות מוחי" נשמתו כמוות וודאי, מוחלט ובלתי הפיך.

בארץ נחקק חוק לפני כשבעים שנה "חוק האנטומיה והפתולוגיה" שבו החוק מתמקד בשלשה נושאים: ניתוח המת לצורך קביעת סיבת

ישנם שלש סוגי תרומת איברים: **תרומת איברים מאדם חי** כגון כליה או כבד. כשהדבר נעשה בהסכמה ובלי תשלום כל עולם הרפואה מעודד הדבר אבל כאשר הדבר נעשה בתשלום "סחר באיברים ישנם שני גישות רוב המדינות אוסרות דבר זה כדי למנוע מצוקתם של עניים שיעשו כן מחמת מצוקה כלכלית, ויש מדינות המעודדות הדבר שעל ידי זה יגדל כמות האברים ויוכלו להציל חיים של יותר אנשים ואותם עניים יזכו לרווחה כלכלית מבחירתם. בארץ על אף שנאסר "הסחר באיברים" מכל מקום התורמים זכאים קצת להטבות ממון מהמדינה וגם קדימה לו ולבני משפחתו ברשימת הממתינים להשתלה אם יזדקקו לכך בעתיד.

ישנו סוג נוסף של תרומת איברים (כגון: לב, ריאה, כבד, קרנית העין וכו') **מאנשים שעברו "מוות מוחי"** דהיינו שאין נשימה אל המוח והמוח מת אבל הלב עדין דופק.

ישנו סוג שלישי תרומת איברים מחלל שכבר מת ואין דופק ונשימה. וגם זה צריך להיות סמוך למות האדם.

תרומה מאדם חייב נחלקו בזה אם הוא בכלל דברי הירושלמי שחייב להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו. תרומה מאדם שמת לגמרי רוב הפוסקים מתירים אם זה צורך להצלת חיים. תרומה מאדם שעבר מוות מוחי ישנה מחלוקת

אלא ברשות המשפחה. הרבנות הראשית המורחבת לארץ ישראל פסקה לפני כמאה שנה שאינה מנגדת לכך אם האדם הסכים לזה מחיים בכתב וברצונו הטוב ובלבד שיגיע לקבורה בכבוד כדין תורה.

אמנם החוק עדין מאפשר במקרה שלא ניתן להשיג את בני המשפחה ושיש צורך להציל חייו של אדם, גם ללא הבעת רצונם כל זמן שנעשה מאמץ סביר להשיגם. ואפילו גם שימוש בקרנית על מנת להציל אדם מעיוורון וכו' שאינה הצלת חיים ממש.

המוות, ניתוח לשם מחקר רפואי, וניתוח לשם נטילת איבר לצורך ריפוי של אדם אחר. ושני הנושאים האחרונים נאסרו בחוק כל עוד אין את הסכמת המשפחה אם לא בנסיבות מיוחדות.

אמנם בפועל בתי החולים ביצעו ניתוחים בניגוד לחוק ולאחר כמה שנים נקבע בודעת החוקה שקיימת פרקטיקה של ניתוחי מתים בניגוד לחוק. במשך שנים המפלגות החרדיות ניסו לתקן את החוק ללא הצלחה עד להסכם הקואליציוני של אגודת ישראל עם הליכוד לפני כארבעים שנה שתיקנו את החוק שלא יתאפשר ניתוחים הללו

א

האם מותר לאדם בריא לתרום איברים כגון כליה וכו'

מכליותיו להצלת חולה מסוכן שלקה בכליותיו, על פי מה שאמרו הרופאים שהדבר כרוך בסכנת התורם.

אמנם ביביע אומר (ח"ט ס' יב) האריך בדברי הפוסקים ונקט שמותר ואף מקיים מצוה של לא תעמוד על דם רעך. כיון שהסיכון הוא אחזק קטן מאד ולמעלה מתשעים וחמש אחוזים יוצאים מהניתוח בריאים ושלמים ומאריכים ימים ושנים והוכיח מדברי הפוסקים דגם אם אנו פליגי על הירושלמי מכל מקום לא בכל ספק סכנה אלא בספק השקול אבל לא בסכנה הקרובה להצלה עיי"ש.

אמנם כידוע הרפואה מתפתחת בחסדי השם והיום הנתונים השתנו וההצלחות הם מאה אחוז כך שאין סיכון כלל ואם נכונים הנתונים הנ"ל כולי עלמא יודו שמצוה לתרום כליה וגם לא שמענו מי שאוסר מפוסקי דורנו וכידוע ישנו ארגון "מתנת חיים" המפוקח על פי גדולי הדור שמעודד ומאפשר לתרום כליות.

מבואר בגמרא בסנהדרין (עג.) מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גורתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך ואפילו לטרוח לשכור פועלים להצילו. והניצול חייב לפרוע למציל (בית יוסף בשם הרא"ש חו"מ ס' תכו).

ולא נתבאר בבבלי האם גם כשההצלה כרוכה בלסכן את עצמו גם מצווה בכך. **אבל בהגהות מיימונית כתב דמסקנת הירושלמי דחייב להכניס עצמו בספק סכנה. והבית יוסף (שם) כתב "נראה שהטעם משום שהלה ודאי והוא ספק".**

אמנם לא הובא דבר זה בשו"ע וברמ"א וכתב הסמ"ע (ס"ק ב) "כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאוהו בפסקיהם משום הכי השמיטהו גם כן". ולפי דברי הסמ"ע אין הלכה כהירושלמי.

ולפי זה פסקו הציץ אליעזר (ח"ט ס' מה) והמנחת יצחק (ח"ו ס' קג) שאין לבריא לתרום כליה אחת

האם חייב אדם בריא לתרום איברים להצלת חיי חבירו

ומפרש טעמא משום דשורייני בעינא בליבא תליא משמע הא אבר אחר לא (כלומר העין קשור ללב ואין יתלו ממנו יכול למות משא"כ שאר האיברים שאם נוטלים ממנו לא ימות מזה), והשתא יבוא הנדון מקל וחומר ומה שבת החמורה שאין אבר אחד דוחה אותה, נדחית בשביל פיקוח נפש, אבר אחד שנדחה מפני השבת אינו דין שתדחה מפני פיקוח נפש ורצית לדעת אם יש לסמוך על טעם זה.."

לסוברים שאסור לאדם להכניס עצמו בסכנה זו לא קמביעא לן אלא לסוברים שמותר ואף מצוה איכא יש לדון אם חובה נמי איכא.

כתב הרדב"ז (ח"ג ס' תרכז) "שאלת ממני על מה שראית כתוב שאם אמר לו השלטון לישראל הנח לי לקצוץ לך אבר שאינך מת ממנו או אמית את ישראל חבירך. **יש אומרים שחייב להניח לקצוץ לו אבר הואיל ואינו מת, והראיה מדאמרין בעבודה זרה חש בעיניו מותר לכוחלה בשבת**

שאפשר לחלק דאינו דומה לרואה את חבירו טובע בנהר דכיון שראה כבר נתחייב במצוה משא"כ כאן שאין כאן מצוה לפניו, ועוד דגם אם יש מצוה כזו הרי זה כמצוות צדקה שאם אחד עני אין זה מוטל על פרט אחד אלא על כל הכלל, והכא נמי איברא דמצוות צדקה חזי לאיצטרופי ע"י כולם משא"כ בנידון דידן. ועוד דאין כאן הצלה וודאית דאפשר שיהיו תורמים אחרים או כליתו לא תתאים מסיבות רפואיות וכו'.

ועיין עוד בדברי המפרשים בסנהדרין (ענה). גבי פגם משפחה עד כמה צריך להקריב בשביל להציל נפש אחת מישראל.

ויש עוד להאריך ואין הפנאי עיין ביביע אומר (ח"ט חו"מ ס' יב) שהאריך בזה.

כלומר הביאו ראייה שהרי פקוח נפש דוחה שבת ואבר אחד נדחה מפני השבת (שאבר אחד לאו פיקוח נפש הוא) אם כן כל שכן שפיקוח נפש שעדיף על השבת ידחה איבר אחד שאינו עדיף על השבת.

השיב הרדב"ז "זו מדת חסידות אבל יש תשובה מה לסכנת אבר דשבת שכן אונס דאתי משמיא ולפיכך אין סכנת אבר דוחה שבת אבל שיביא הוא האונס עליו מפני חבירו לא שמענו. ותו דילמא ע"י חתיכת אבר אעפ"י שאין הנשמה תלויה בו שמא יצא ממנו דם הרבה וימות ומאי חזית דדם חבירו סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי".

אמנם עדיין היה מקום לומר שחייב מצד "לא תעמוד על דם רעך" דבכלל הצלת חיים היא אלא

ב

"מוות מוחי"

מוחי אלא שכל זמן שהלב פועם על ידי מכונת הנשמה האם חשובה עדיין חיה.

מאיך טענו הרופאים דאין זה מפני שהאם חיה אלא מפני החידוש של מכונת הנשמה יכולים לגדל העובר אף שהאם כבר מתה ועשו ניסוי על כבשה מעוברת שהתיזו את ראשה ועל אף שהאם כבר חשובה כמתה כמבואר בחולין (כא). הצליח העובר לשהות במעי אמו שלש וחצי שעות והנסיון הוכיח ברור שהגוף יכול לשמש כאינקובטור לעובר.

וכיון שעברו שלש וחצי שעות ודאי שאין העובר חיי מחמת חיות האם אלא מחמת הנשמה מלאכותית. ואעפ"כ לא רצה המנחת שלמה (ח"ג סו"ס פו) לסמוך על זה למעשה כל עוד יש דופק הלב, אף שקרוב לודאי שפעימת הלב הוא רק מפני המכשיר (עיין עוד בפניני הלכה ערכין ז).

פוסקי זמננו נחלקו גבי "מוות מוחי" דהיינו שבמוח כבר אין נשימה וגזע המוח מת אך הלב עדיין פועל, אם נחשב האדם למת או לא. **ושורש המחלוקת תלוי האם החיים תלויים בנשימת האף או בחיות הלב. והחילוק היוצא לדינא הוא, אם מותר לקחת מאדם שמת במוות מוחי אברים להשתילים באדם אחר.** "מוות מוחי" לא נזכר כלל בגמרא ובפוסקים הקדומים והוא ענין חדש שנתאפשר על ידי מכשירי החיאה.

מבואר בגמרא בערכין (ז) שמעוברת שמתה מת מיתה טבעית הולד מת תחלה שטיפה של מלאך המוות קודמת והורגתו. אמנם במיתה שאינה טבעית האם מתה קודם.

מכאן הוכיחו מקצת חכמים שהיות וידוע שהיום אפשר ליילד עובר מאשה שמתה מיתה טבעית ב"מוות מוחי" מוכח שאין המיתה תלויה במוות

שעת קביעת המוות תלוי בנשימה או בדופק הלב, נפקא מינה ל"מוות מוחי"

ועל פניו מבואר בסוגין ששעת המוות נקבע לפי נשימת האדם ולא חיישנין לדופק הלב, שהרי משבדק שאין נשימה באפו שוב אין צריך לבדוק את הלב ויתבאר יותר בסמוך.

מבואר בגמרא ביומא (פה). גבי מי שנפל עליו מפולת תנו רבנן עד היכן הוא בודק עד חוטמו ויש אומרים עד לבו וכו' אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל מלמעלה למטה **כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אין צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו.**

שיטת החתם סופר שהחיים תלויים בנשימה (לגבי טומאת כהנים)

דומם ואין בו שום דפיקה ואם אח"כ בטל הנשימה אין לנו אלא בדברי תורתנו הקדושה שהוא מת, ולא ילינו אותו, והמטמא לו אם הוא כהן לוקה אחר התראה... והובאו דבריו פתחי תשובה (יו"ד ס' שז ס"ק א)

ויובא בעזרת השם לקמן שיטת ר' דוד אופנהיים שלמד מזה שעיקר חיות האדם הוא בנשימה ולא בלב כלל. ושלפי זה אפשר לעשות תרומת איברים אמנם בשבט הלוי ביאר כוונת החכם סופר והגמרא דכל האמור הוא שאין אנו רואים שדופק הלב פעיל דאם לא כן ודאי שעדיין חיי הוא אלא שחז"ל באו לומר שאם הוא תחת המפולת ובדקו הנשימה שוב אין צריך לבדוק הלב דאינו אלא מיעוטה דמיעוטה שהלב דופק בכה"ג.

מכאן הוכיח **החתם סופר** (יו"ד ס' שלח) דסימן המיתה הוא הנשימה זה לשונו "הנה בלי ספק כשאמרה התורה כי יהיה באיש חטא מות והומת וכו' לא תלין וכו' כי קבור תקברנו, והעובר על זה בשום מת עובר על עשה ולא תעשה, על כרחך נמסר לנו שיעור מיתה, אולי היה אז מסורת מבעלי טבעיים הראשונים אע"פ שנשכח מרופאי זמנינו ועליהם סמכו חז"ל בהרבה ענינים מעיני התורה כמבואר פר"ע פ"ה ע"א.. **או סמכו עצמן אקרא כל אשר נשמת רוח חיים באפו דהכל תלוי בנשימת האף** וכמבואר ביומא פ"ה ע"א.. ועל כרחך כלל הוא לכל המתים שזהו שיעור המקובל בידינו מאז עדת ה' לגוי קדוש, וכל הרוחות שבעולם אם ימלאו חפניהם רוח לא יזונו ממקום תורתנו הקדושה.. אבל כל שאחר שמוטל כאן

שיטת החכם צבי שהחיים תלויים בדופק הלב

גופא, ורוחא דיליה אזלא בכל שיפי גופא ואישתאיל מינייהו כבר נש.. כיון דמטי רוחא למיפק דהא אישתאיל מכל גופא כדון שכינתא קיימי עליה ומיד פרחא מן גופא זכאה חולקיה עכ"ל. כוונתו מבוארת שכל אבר ואבר שנופל עליו זיעה הוא מחמת שהרוח נפטר ממנו ומת האבר ההוא, ואינו מת בפעם אחת אלא הרחוק מן הלב מת תחלה..

והוכיח כן גם מרש"י בסוגין דכתב "ומר אמר עד חוטמו דזמינין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו" אלמא עיקר החיות הוא בלב.

החכם צבי (ס' עו) הביא ראייה מהזוהר שהחיים תלויים בלב זה לשונו "הרב האלקי כמהור"ר יצחק לוריא צוק"ל אשר רוח אלקים דבר בו, הסכים למה שהוא מפורסם לכל אנשי העולם **שהלב הוא משכן לנפש החיונית והוא מת באחרונה אחרי מיתת כל האברים הרחוקים והקרובים אליו**, ופירש בזה דברי נביאי בית אל וכמו שכתב בשמו הגאון הגדול מהרי"ט ז"ל.

ושורשו בזוהר פ' נשא (ח"ג קכ"ו ע"ב) בהגידו ענין המיתה זה לשונו, כיון דחמי לי אזדעזע כל גופיה ורוחיה ולביה לא שכיך בגין דאיהו מלכא דכל

שיטת ר' דוד אופנהיים שאין החיים תלויים בלב כלל אלא בנשימה

בחכמת הטבע והיודע ולומד מעט בטבע ידע שמה שכתב בספר שערי שמים בענין זה היא דעת גאלינוס שר"י אבל אריסטוטליס שר"י הוא סובר הכל תלוי בלבו ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת אריסטוטליס כידוע ומבואר בספר המורה ואף הסובר שהתנועה היא במוח מודה הוא שאין החיות תלויה אלא בלב, כי בזה לא נחלק אדם מעולם. ואותה התנועה דהתנועה הקוף י"ב שעות אינו אלא פרכוס בעלמא.

עוד כתב בשו"ת נשאל דוד שדברי הזוהר הנ"ל בדרך משל ומליצה **והשיב החכם צבי** שאין להוציא שום דבר מדברי תורה מפשרו. עוד כתב

ר' דוד אופנהיים בשו"ת נשאל דוד (ח"א יו"ד ס' ב וח"ג יו"ד ס' ג) הביא מספר שערי שמים (מאמר תשיעי) **ששורש התנועה היא מן המוח ולא מן הלב, והביא ראייה לזה כי היה לו קוף אחד והוציא לבו והתנועה י"ב שעות**, וכן נמצא תמיד באלה צידי עופות שמוציאין הלב וכו' ויעופפו אח"כ זמן מרובה, ועוד הגיד לי אחד מאומתנו הנאמנים כי פעם אחת ראה שהוציאו לב אחד מן העוף ודלג מלמטה למעלה זמן מרובה, זה יעיד כי התנועה היא מן המוח.

והשיב החכם צבי שהדברים שראה בספר שערי שמים אינם אמורים אלא בחכמת האלהות ולא

עוד הוכיח מההיא דיומא (פה.) שעיקר החיות אינו תלוי בלב אלא בנשימה כמו שנתבאר לעיל. **והשיב החכם צבי** דאדרבה מדברי רש"י למדנו ראייה להפך שכתב "ומר אמר עד חוטמו דזמנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו" הרי הסכים רש"י ז"ל לדברינו שהנשמה משכנה בלב. ועוד האריכו בראיות ודחיות אחד לשני עיי"ש.

כי נמצא פרה עם שתי לבבות ואם כן כשם שאפשר ליבראות בשתי לבבות כך אפשר ליבראות בלי לב. **והשיב החכם צבי** דנהי דאפשר בשתי לבבות אבל בלי שום לב הוא מן הנמנע כיון שהלב הוא משכן הנפש.

ג

הנפקא מינה לדינא ממחלוקת זו לענין השתלת איברים

תרומת איברים היא בגדר שפיכות דמים אפילו שהיא הקדמת המיתה רק כמה רגעים כמבואר במסכת שבת (קנא:) דהמעצים עיני המת הרי זה שופך דמים. אמנם לפי ר' דוד אופנהיים כיון שנפסקה הנשימה אל המוח והמוח מת נחשב האדם למת ואין ראייה לחיות הלב שחיי. ודבריו משתווים לאתיקה הרפואית המקובלת היום.

כבר נתבאר שהיום נתאפשר תרומת איברים מ"מוות מוחי" דהיינו שנפסקה הנשימה מהמוח אבל עדין נותן זמן מועט דופק הלב, שעל פי האתיקה הרפואית הוא מוות מוחלט ובלתי הפיך, ולהבדיל אלפי הבדלות בדעת תורתנו הקדושה הדבר תלוי במחלוקת הנ"ל דלפי החכם צבי כל עוד יש חיות ודופק בלב האדם עדין חיי ופעולת

שיטת האגרות משה דהחיות תלויה בנשימה ואין סתירה לדברי החכם צבי

שישימו נייר דק אצל החוטם. **ושאין שום סתירה מהזוהר שמביא החכם צבי שהלב נותן החיות והכח לכל האברים דאטו החוטם הוא האבר שנותן הכח והחיות אלא שם הוא המדד אם הנשימה קיימת באדם, אף אם הדפיקה היא נמוכה ולא נרגשת כלל.**

האגרות משה (יו"ד ח"ב ס' קמו וס' קעד, יו"ד ח"ג ס' קלב וח"ד ס' נד) הביא דברי הגמרא ביומא (פה.) והחתם סופר שהחיים תלויים בנשימה ושצריך זהירות בבדיקה זו שישהא זמן מה שאי אפשר לחיות בלי נשימה דשמא התעלף, ודוקא שהסתכלו כל זמן זה בלי הסח הדעת כלל על ידי

וגבי אותם המונשמים על ידי מכונה

כתב לחלק בין חולי בידי שמים לחולי בידי אדם (לענין חיבור למכונת הנשמה)

לראיות ולכלי נשימה אינם יכולים לנשום וכשיעבור איזה זמן שינשמו על ידי מכונה יתפשטו אותם העצבים וישונו לנשום כרגיל אע"פ שכעת אין שום חיות אפילו על ידי בדיקת המחט.

ואיכא נסיון רפואי על ידי זריקת איזו לחלוחית בהגוף ע"י הגידים לידע אם נפסק הקשר שיש למוח עם שאר כל הגוף, **ואם אין קשר הרי זה כהותז הראש בכח (חולין כא.)**, ועל ידי בדיקה זו יחליטו שאינו נושם והרי הוא כמת עכת"ד.

ולפי זה היה מקום להתיר תרומת איברים בכה"ג שהוא כבר מת אבל עדיין מונשם כגון שנעשה בדיקת הלחלוחית הנ"ל אמנם בתשובות והנהגות כתב שכל עוד הגוף מונשם כראוי בידוע שהלב עדין עובד ושכן עלתה בידו הברור הרפואי שעשה ולכן לפי שיטתו אסור לעשות תרומת איברים מ"מוות

וגבי אותם חולים שחברו למכונת הנשמה חילק בין חולי בידי שמים לחולי בידי אדם כגון נפילה או תאונות דרכים וכו'. **דבחולי בידי שמים שייך שינשום אע"פ שהוא כבר מת ונשימה כזו לא מחשיבתו כחי**, כגון שלא נושם בכוחות עצמו ולא מגיב על ידי בדיקת "קאמא" (דקירת מחט) אבל אסור ליטול החמצן דשמא הוא חי ויהרגהו על ידי זה, ומשפסקה מלעבוד יבדקו אם הוא נושם קצת בכוחות עצמו ואם מתקשה יתנו לו החמצן אבל אם אינו נושם כלל אפילו בקושי רב הרי הוא מת ואל יחברהו.

אבל אותם שנחלו בידי אדם כגון תאונות דרכים נפילה וכו' אפילו שאינם נושמים כלל בכוחות עצמן אפילו בקושי גדול עדיין יתכן שחיים הם ועל ידי התכווצות העצבים במקומות הסמוכים

הנתרם (שבזמנו לא היה הצלחה בהשתלות). ומשמע שמוות מוחי נחשב לעדין חי.

מוחי" ויובאו דבריו בסמוך. וגם בדברי האגרות משה ישנה סתירה דבמקום אחר כתב דהשתלת לב הוא הריגה לשתי נפשות **לנפש התורם** ולנפש

שיטת הרב אלישיב זצ"ל, שבט הלוי והרב שטרנבוך שליט"א דהחיים תלויים בדופק הלב כהחכם צבי ולכן אין לעשות השתלת איברים

מציאות בריאת האדם ושינוי גמור במעשה בראשית להעביר איברי הנפש מאדם לחבירו נגד השגחת הבורא בבריאת האדם מי התיר להם לעסוק בזה,

איברא מצד זה לא היה ביכולתנו להכריע נגד זה אם לא שדעת הגדולים ברור שיש כאן עסק של רציחת נפשות- ובפרט לפי מה ששמעתי מומחים שעצם הזריקה שנותנים.. יש בו כדי לקרב מיתתו.. וגם מי יכול ליתן אימון ברופאים ובתי חולים במה שעושים בשעה מסוכנת כזאת..".

וכעין זה כתב בתשובות והנהגות (ח"ד ס' רסח) שבירר ע"פ מומחים דאין תועלת בהנשמה ע"י מכונות אם הלב איננו פועל מעצמו ומעביר הדם לאיברים **וא"כ כל שהוא מונשם כראוי בידוע שהלב עדיין פועל** ולפי החכם צבי אין היתר ליקח ממנו איברים ואף שהמכשירים המשוכללים מורים שהמוח מת לגמרי א"א שנכון הוא לגמרי דאם הלב פועל בידוע שהמוח פועל אלא שהרפואה מתייחסת למצב כזה למיתה כי אין מכאן תקוה אמנם הלכתית עדיין חיי הוא לדעת החכם צבי ואין להמיר נפש בנפש ולומר כיון שאין לו סיכוי לחיות ולשני יש סיכוי לחיות ע"י השתלת לבו ע"ש. ושיטת הרב אלישיב תתבאר בסמוך. וכבר נתבאר שהאגרות משה פליג על זה וסבירא ליה דיש אופנים דהאדם מת והמכונה עדין יכולה להפעיל את הלב.

כתב השבט הלוי (ח"ז ס' רלה וח"ח סז) "זמן המדויק לקביעות מיתה באדם על פי התורה, דלכאורה דסוגית הש"ס דיומא ובשו"ע נראה שהכל תולה באף, אך נאמר דמציאות זמנינו שאפשר להציל חיי אדם אף אם פסקה נשימתו.. עיין חכם צבי ס' ע"ז וחתם סופר יו"ד ס' של"ח **דבאמת פעימת הלב קובע גם כן בזה, והוא אמיתה של תורה, ואין סתירה מש"ס דיומא פ"ה**.. דאם ימצא מוחו מרוצץ ונחתך המוח ושוב ראה שגם נשימתו פסקה בודאי עפ"י הלכה כמת נחשב ואין צריך לבדוק יותר.

וכן בודק בגידי הצואר והצדעין עד החוטם.. ואין לחוש למקרה יוצא דופן דאולי יש פעימת הלב אבל דאי חולה שמנח לפנינו ורואים פעימת הלב אף שפסק הנשימה כך קבליתנו כמו שכתב החתם סופר דעדיין חי הוא. ושוב ראיתי בתשובת המהרש"ם ח"ו ס' קכ"ד הסביר שיטת הש"ס דיומא כאשר בארתי בעניי". ולפי זה כתב **"ואם כן אין להרהר אחר זה דאיסור רציחה יש לקחת הלב ממי שלבו פועם עדיין**- ולפעמים נמשך זמן רב כידוע..

וגם לבי מהסס אם מותר בכלל הטפול הרפואי מצד היתר רפואה של תורה ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות למה שכתב רבינו בחיי פ' משפטים דזה רק רפואת חוץ ולא באברים פנימים, וגם אם הדורות לא קבלו זה להלכה ויש טעם ונמוק לזה, אבל השתלת לב שהיא פעולה נגד

ד

**מחלוקת הרב אלישיב זצ"ל עם האגרות משה ור' זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל
אם מוות מוחי הוא כנשברה המפרקת שנחשבה כמת**

הלל (י-ם ניסן תשסח) מה שהשיב הרב זילברשטיין שליט"א ליישב דעת מור חמיו הגריש"א זצ"ל ובהגהות מכוון המאור על החתם סופר (יו"ד ס' שלח).

עוד טען ר' זלמן נחמיה זצ"ל **דגם הראב"ד שאינו מחלק בין אדם לשרצים אלא מחלק בין מכה להתזה** דבמכה סגי בנשברה מפרקתו עם רוב הבשר כיון שההכאה מקרבת המיתה, משא"כ בהתזה שאינה מקרבת המיתה בעיני התזה ממש, לענין תרומת איברים שנעשית דוקא מאדם בריא שמת מיתה פתאומית כגון על ידי תאונת דרכים או בכל תאונה שהיא דאם דבשאר חולים שמתים ואיבריהם חלשים אין תועלת באיבריהם. אם כן גם הראב"ד יודה דסגי בנשברה המפרקת עם רוב הבשר.

ולכאורה דברי ר' זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל מצטרפים לדברי האגרות משה שכתב (הובא לעיל) שאם יוכח על ידי בדיקה שהמוח מת הרי זה כהותז והרי הוא כמת ומה שלבו דופק הרי זה כזנב הלטאה.

מבואר בגמרא בחולין (כא.) **גבי טומאת אדם** אמר רב יהודה אמר שמואל נשברה מפרקת ורוב בשר עמה מטמא באהל.. **וגבי טומאת שרצים** תנן הותזו ראשיהן אע"פ שמפרכסין טמאיה כזנב הלטאה שמפרכסת מאי הותזו ריש לקיש אמר הותזו ממש ר' אסי אמר כהבדלת עולת העוף (דבעו רוב שני סימנים).

ופסק הרמב"ם (פ"א מטומאת ה"טו) גבי טומאת אדם שמיד שנשברה המפרקת ורוב בשר עמה מטמא וגבי טומאת שרצים פסק הרמב"ם (פ"ד מאבות הטומאה ה"יד) פסק כריש לקיש שרק שהותז הראש ממש.

ומבואר שיש חילוק בין טומאת אדם לטומאת שרצים. **ומכאן הקשה ר' זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל** על הרב אלישיב זצ"ל שפסק ש"מוות מוחי" שהמוח מת בעוד שהלב עדיין דופק אינו מוות ושאסור ליקח ממנו איברים **כיון דאפילו אם נחשיב את המוות מוחי כנפסק חוט השדרה עדיין אינו נחשב כ"הותז ראשו"**.

והקשה עליו ר' זלמן נחמיה זצ"ל מבואר ברמב"ם שיש חילוק בין טומאת אדם לטומאת בהמה והאדם מטמא גם בלי שהותז ראשו. ועיין קובץ בית

ההשלכות המעשיות הנגררות ממחלוקת זו: תרומת איברים - ניתוק ממכונת הנשמה - טומאת כהנים - אבילות - ירושה - עיגון

